

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Vår ref: 2013/167

Deres ref:

Dato: 30.08.2013

Høringsuttalelse fra Diakonhjemmet høgskole NOU 2013:1

Det livssynsåpne samfunn

Diakonhjemmet Høgskole er svært takknemlige for det grundige og omfangsrike arbeidet som utvalget har gjort og som nå er tilgjengelig i NOU 2013:1. Her stilles mange viktige spørsmål og gis mange relevante svar på bakgrunn av utfordringer knyttet til den voksende pluraliseringen av religion og livssyn i det norske samfunn. Utvalgets og utredningens fokus er det som utvalget selv kaller for livssynspolitik, dvs. samspillet mellom staten og de religiøse og livssynsorganisasjoner i det norske samfunnet. Dette samspillet kommer til uttrykk ikke minst i lover, regler og finansieringsordninger.

Som del av stiftelsen Diakonhjemmet er Diakonhjemmet Høgskole en livssynsbasert institusjon. Diakonhjemmet Høgskole er likevel ikke en institusjon som kun representerer interessene til én enkelt religiøs- eller livssynsgruppering. Den har tilknytning til Den norske kirke, og tilbyr utdanninger i helse, omsorg, velferdsarbeid og diakoni ut fra et kristent og diakonalt verdigrunnlag. Både blant sine studenter og ansatte representerer Diakonhjemmet Høgskole et mangfold av religiøs og livssynsmessig tilhørighet. En åpen dialog rundt tro og livssyn er en viktig del organisasjonens hverdag. Denne dialogen refererer hele tiden til et praksisfelt hvor tro og livssyn er en avgjørende dimensjon, nemlig det helse- og velferdsområdet som Diakonhjemmet Høgskole utdanner for.

Med sin tilknytning til Den norske kirke anerkjenner Diakonhjemmet Høgskole den berettigede maktkritikken av Den norske kirke som også baserer seg på at Den

norske kirke har vært lite selvrefleksiv i sin egen rolle. Vi støtter utredningens fokus på å utforme en politikk som bidrar til en anerkjennelse av samfunnsmessig og livssynsmessig mangfold, der tros- og livssynssamfunn får handlingsrom, og samtidig må leve med andres tilsvarende handlings- og ytringsrom. Samtidig mener vi at utvalget trekker konklusjoner av sine prinsipper som i sterkere grad kunne vektlagt muligheten for større nærvær av tros- og livssynssamfunn og -ytringer, framfor den innskrenkning av Den norske kirkes aktiviteter som i unødig grad blir en konsekvens av forslagene. Det må finnes en bedre balanse i tilretteleggingen mellom like rettigheter og den tradisjon og trosmessige praksis som befolkningen viser gjennom sitt medlemskap og engasjement i den Den norske kirke som majoritetskirke.

Vi har lagt merke til at det ikke er mye fokus på organisasjoner av samme type som Diakonhjemmet Høgskole i utredningen, dvs. organisasjoner som ikke er direkte representanter for religions- og livssynsgrupper i relasjon til staten, men som arbeider ut fra ulike livssyn og religioner i mange ulike praksisfelt. Dette gjelder både organisasjoner med tilknytning til majoritetsreligionen og til minoritetsgrupper i tros- og livssynsfeltet. Diakonhjemmet Høgskole opplever at utredningen mister viktige aspekter i den pågående livssynssamtalen i samfunnet gjennom å ikke konsekvent tenke inn organisasjoner av denne type i utredningen. Dette gjelder for eksempel utvalgets viktige refleksjoner rundt dialog på tros- og livssynsfeltet som vi er helt enige om. Vi mener dog at utfordringene i og betydningen av dialogen ville ha vært ennå tydeligere om de hverdagsnære tros- og livssynsdialoger som hele tiden pågår for eksempel på velferds- og omsorgsfeltet hadde vært tatt med i tenkningen. Dialoger som føres på NAV kontor, i sykehus eller skoler involverer ikke nødvendigvis representanter fra tros- og livssynssamfunn. I slike dialoger er det andre ting som binder sammen og skiller enn i dialoger hvor tro og livssyn er det sentrale tema og som ofte fokuserer på dogmer, riter og ulike gruppers rettigheter og tilgang til det offentlige rom. I de hverdagsnære dialoger er samtaledeltakerne ofte ikke bevisst på at de fører en dialog om tros- og livssynsspørsmål. Likevel påvirker disse mange pågående dialogene den rollen som tro og livssyn får i samfunnet.

På bakgrunn av vår samfunnsposisjon og det praksisfeltet som vi utdanner til vil vi i det følgende gjøre oppmerksom på noen perspektiv som vi savner i utredningen. For det første vil vi dele våre kritiske refleksjoner kring NOU 2013:1s forutsetninger. Her spør vi

- hvilket livssynsbegrep blir brukt i NOU 2013:1
- hvorfor er tro og livssyn som uttrykker seg i praksis, så lite synlig i utredningen

- hvilke konsekvenser følger av utvalgets konsekvente menneskerettighetstenkning

I andre delen kommenterer vi noen utvalgte praksisfelt og ser på hvordan de tas opp i utredningen. Her konsentrerer vi oss om

- livssynskompetanse for personell i helse- og velferdstjenester
- tros- og livssynstjenester i høyere utdanning
- utvalgets finansieringsforslag og konsekvenser av disse

Forutsetninger for NOU 2013:1

NOU 2013:1s livssynsbegrep

Det framgår ikke på noe sted i utredningen noen definisjon av livssynsbegrepet, eller noen drøfting av hva begrepet kan referere til. Dette er overraskende for et så sentralt begrep i utredningen, og vi tror dette kan føre til at viktige deler av samtalen om livssyn tildekkes. Den faktiske bruken av begrepet i utredningen tyder på at man tenker på livssyn som et biprodukt av visse organisasjoner. Et livssyn framstår som det medlemmene i tros- og livssynsorganisasjoner "har" eller tror på. Denne forståelsen framstår som monolittisk og statisk, til forskjell fra å forstå livssyn også som noe dynamisk; et fenomen som finnes i menneskers liv som et verktøy til å møte og mestre eksistensielle utfordringer. Problematikken kan sammenlignes med diskusjonen om definisjoner av religion, her opererer man med et skille mellom substansielle og funksjonelle definisjoner. Substansielle definisjoner er da hva religion uttrykker seg som i form av dogmer, organisasjoner osv; funksjonelle definisjoner er hvordan religion fungerer for individer og grupper – for eksempel ved at religion kan gi mening og tilhørighet. I sin bruk av livssynsbegrepet, som ikke drøftes, har utredningen begrenset seg til å forstå livssyn som dogmer og organisasjon, eller om man vil som statiske objekter og fakta. Dette mister av syne at livssyn er en dynamisk prosess, det er et kontinuerlig skapende arbeid som individer og grupper utfører for å tolke livene sine, ikke minst i tilknytning til påkjenninger og kriser.

For Diakonhjemmet høgskole er det viktig å løfte fram denne betydningen av livssynsbegrepet. I arbeidet vårt utvikler vi "livssynskompetanse" i praksis og forskning. Dette handler om å assistere mennesker i å mestre eksistensielle utfordringer og styrke deres evne til å leve gode liv. Livssyn er ikke bare et kultur- og tradisjonsprodukt, det er også et integrert element i den enkeltes livsprosjekt. En forståelse av livssyn kan uttrykkes i faglitteraturen slik at *livssyn er de svar, løsninger*

eller strategier som den enkelte tar i bruk i møtet med de eksistensielle utfordringene (jfr "Livssyn og helse – teoretiske og kliniske perspektiver", Stifoss-Hanssen og Kallenberg 1998, s 17 – 22).

Tradisjonelt har etablerte tros -og livssynsamfunn/organisasjoner vært stedet hvor mennesker finner et uttrykk for sine åndelige behov. Vi mener at det er viktig å bemerke at dette ikke nødvendigvis er tilfelle i senmodernitetens Norge: åndelighet er i dag i mindre grad institusjonalisert enn før. Nyåndeligheten i vår egen tid har ikke formelle religiøse ledere, hellige bygninger eller hellige tekster, slik etablerte religiøse tradisjoner har. Likevel er vi opptatt av at åndelighet som lever utenfor institusjonene skal bli anerkjent og forstått som likeverdige med den mer tradisjonelle åndeligheten. Livssynspluralitet består ikke bare av en økt andel muslimer og buddhister, men også av mennesker som søker tilhørighet og mening i den alternative spiritualiteten (eks. Alternativmessene). Et blikk for denne typen spiritualitet får konsekvenser for forholdet til det offentlige: for denne gruppen er det ingen religiøs leder personalet kan kontakte om man havner på sykehus/fengsel/sykehjem. Derfor er det viktig at ansatte selv er trent til å tenke og artikulere spørsmål knyttet til eksistensielle og åndelige spørsmål.

Rent konkret, og for helse- og omsorgsinstitusjonenes vedkommende, fører dette for eksempel til at tjenesten til sykehusprester, diakoner osv framstilles langt mer som institusjonell representasjon og mindre som eksistensielle samtaler enn det som er tilfelle i den kliniske virkeligheten. Dersom bildet i utredningen skulle realiseres, ville framtidens brukere få et mindre lyttende og støttende tilbud, men et mer institusjonelt representerende tilbud enn de har i dag. De eksistensielle utfordringene mange brukere i sykehus og andre institusjoner har, krever en tverrfaglig kompetanse og praksis, som er en kombinasjon av en helsefaglig og en eksistensiell/livssynsmessig (for eksempel teologisk eller humanistisk) kompetanse. Den opplæringen som nevnes i utredningen (Pastoral-klinisk utdanning) er nettopp en slik tverrfaglig utdanning. Riktignok understreker utredningen at personer som skal arbeide med tros- og livssynstjeneste i offentlige institusjoner må ha spesiell kompetanse for dette, men det tas ikke høyde for at dette i størst grad handler om arbeid med livssyn som eksistensiell prosess hos enkeltpersoner. Sjelesorgpersonell i institusjonene er i en tverrfaglig rolle, der den ene delen er åndelig omsorg og deles med mange andre ansatte på sykehuset, og den andre delen er mer institusjonelt representerende. Det vil være avgjørende for disse tjenestenes verdi i framtiden at de beholder sitt element av helsefaglig legitimitet og kompetanse, og ikke blir snevret inn til funksjonærer for sitt trossamfunn.

Tro og livssyn uttrykker seg i praksis

Utredningen refererer positivt til diskusjon om religiøse samfunn som bidragsytere til sosial kapital (s. 58-60), og til nye strømninger og diskusjoner som vektlegger religionens representanter som deltakere i praktisk dialog over et kooperativ samfunn, f.eks. med referanse til Rawls og Habermas (s. 50, 121-123). Utredningen relater ellers til debatten om multikulturalismens uttrykk, og stadfester at støtteordninger til trossamfunn kan oppfattes som støtte til et mangfoldig samfunn, (s. 138). Vårt inntrykk er likevel at utredningen i for liten grad fanger opp hvordan livssyn ytrer seg i praktiske hverdagsytringer på gatenivå, i nabolag, i frivillighetsarbeid, i institusjoner og politisk arbeid. De teoretiske diskusjoner som utredningen relaterer til, forutsetter derimot at livssynet har en argumentativ og praktisk egenverdi. For eksempel hevder Kymlicka at «religionens» praksis ytrer seg i en skaping av sosial kultur, språk, institusjoner og praksiser *som utstyres deres medlemmer med evne til å foreta viktige valg*. Deres kultur involverer ikke bare delte minner eller verdier, men også «common institutions and practices.» (Kymlicka, 1995, 76).

Utredningen refererer til det dilemma at statens materielle og økonomiske støtte skaper et legitimt press på livssynene (s. 93). Vi ser et slikt press som demokratisk legitimt og riktig. I utredningen er inntrykket at det etisk-sosiale, livssynenes *verdi* som leverandører av kontekstuelle fortolkninger ut fra livssynenes egne premisser, underkommunisert (jfr. s. 146). Etter vårt syn forutsetter demokratiet en utstrakt respekt mellom etniske religiøse minoritetsgrupper, trossamfunn som representerer majoriteter og de institusjoner som former utøvelsen av det kooperative demokrati. Dette forutsetter at flere kjenner til kollektivens interne begrunnelser for samfunnsmessig tjeneste.

Vi vil også understreke hvordan religion og livssyn har en følelsesmessig og emosjonell klangbunn. Bæringen av klesplagg, etableringen av riter, og f.eks. bønn, som utredningen omtaler, er slik universelle og menneskelige uttrykk. Her er utredningen tydelig gjennom å bruke uttrykket «en raus og åpen tilnærming» om møtet mellom livssynene (s. 18). Vi mener dog at utredningen mangler innspill til hvordan vi skal komme dit. For å fremme toleranse og et kooperativ klima er det nødvendig at staten bidrar til å reise bevissthet om tro, minoriteter og etablerer åpenhet for det fremmede som en demokratisk dyd. Dette kunnskaps- og dannelsesaspektet sies det lite konkret om i utredningen. Vi savner referanser til en

innovativ religionspolitikk som vektlegger betydningen av at borgere kan «lese» livssynenes ytringer bedre.» Samfunnet må følgelig bidra til styrke kompetansenivået i å «lese « religionens følelsesmessige og praktiske uttrykk, det som ikke minst i britisk forskning kalles «religiøs literalitet» (Dinham).

I tråd med det som er sagt vil vi også understreke livssynets betydning for utvikling av medborgerskap. Åpenhet for religionens uttrykk innebærer at en gir større aksept til at religionen vil uttrykke seg i konkret humanitær praksis. Eksempler er hvordan Tsunamien og 22.juli demonstrerte hvordan mennesker søkte til felles samlingssteder og spontant etablerte handlinger som bekreftet medborgerskapet. Rituelle handlinger, bæringen av roser, ble oppfattet som del av medborgerlige handlinger. Sorgreaksjoner, det å respondere på tap og ondskap, kan få en til krysse grenser for det aksepterte og finne opp ny praksis. Prinsipper om dialog, mangfold og integrering sammen med en fleksibel religionspolitikk er slik del av demokratiets motstandskraft mot terror og uforutsette tragedier. For oss er åpenhet for religionens ytringer del av vår beredskap for å svare på terror og ulykker.

Utredningens menneskerettighetstenkning

Vi observerer at begrepene i utredningen generelt forstås i en juridisk ramme og en menneskerettighetstenkning. Begrensningen i bruken av livssynsbegrepet kan forstås ut fra denne konteksten. I menneskerettighetsdiskursen er livssyn noe mennesker har, tror på osv. Menneskerettighetsperspektivet i utredningen er etter vår oppfatning viktig, og det har vår støtte. Samtidig må det være mulig å tilnærme seg hovedfenomenene i feltet på mer enn en måte, og altså forstå livssyn også som dynamisk prosess.

Representanter for utvalget har antydnet at innvendinger av denne typen kan besvares med begrensningene i mandatet, i og med at dette går på statens livssynspolitik, og ikke på livssyn generelt. Vi oppfatter ikke dette som et tilfredsstillende resonnement i forhold til håndteringen av livssynsbegrepet. Politikk skal jo nettopp skape rammer og betingelser for prosessene i menneskelivet slik de forekommer. Når livssyn er både dogmer og organisasjoner og dynamiske prosesser, er det viktig at politiske rammer kan romme begge deler.

Denne innvendingen kan illustreres på en rekke steder i utredningen, men ikke minst ved å se på behandlingen av Tros- og livssynstjeneste i offentlige institusjoner (Kap 15). Det er i første omgang grunn til å støtte og bekrefte utredningens understreking av behovet for slike tjenester på institusjonene, og at disse skal finnes og finansieres

i framtiden. Samtidig blir den statiske forståelsen av livssyn (og tro, religion) tydelig ved at disse tjenestene i all hovedsak framstilles om en tjeneste rettet mot den enkeltes livssyn i institusjonell og dogmatisk betydning. Det bildet som tegnes av framtidige utøvere, gjør dermed disse til representanter for sin religiøse eller livssynsmessige institusjon på en uheldig og for snever måte. Dette kan forstås i kjølvannet av tenkningen om livssyn som et objekt folk har, og ikke som en prosess folk er involvert i, særlig i sårbare livssituasjoner.

Innspill på utvalgte praksisfelt

Livssynskompetanse for personell i helse- og velferdstjenester

I kapittel 15.9.3 tar utvalget opp spørsmålet om utdanning av personell rettet mot det de benevner som religiøs og livssynsmessig betjening i offentlige institusjoner og sykehus. Utvalget tar opp dette på en måte som kan gi inntrykk av at tros- og livssynskompetanse er en særegen kompetanse som skal kvalifisere for religiøs og livssynsmessig betjening av pasienter som både er og ikke er medlemmer av Den norske kirke. Med et slikt ståsted beveger de seg inn i en diskusjon som har pågått både innenfor helsefaglige og pastoralkliniske/ teologiske miljøer over lengre tid, knyttet til åndelig omsorg og livssyn.

Religionspsykologen Hans Stifoss-Hansen (Stifoss-Hanssen og Kallenberg 1998) mener at det å gi åndelig omsorg til alvorlig syke mennesker mest av alt handler om å *nærme seg* mennesker. Han beskriver tre ledd i prosessen med å gi åndelig omsorg:

- å oppfatte pasientens eksistensielle problemer
- å lytte til hvilken mening problemene har i pasientens livshistorie
- å assistere pasienten i hans/hennes arbeid med problemene med utgangspunkt i vedkommendes egen livssituasjon

En slik definisjon åpner for og rommer både religiøse og ikke-religiøse livsoppfatninger. Både tradisjonell religiøs tilknytning og nye former for religiøsitet, som New Age og mystikk, har plass sammen med alternative meningskonstruksjoner som ikke defineres, som religiøsitet. Med en slik forståelse blir begrepene universelle og får gyldighet for alle mennesker, både troende og ikke-troende.

Begrepet «eksistensielt møte» beskriver godt det sentrale i denne måten å nærme seg mennesker på. Møtene oppstår gjerne *spontant og uplanlagt* og fordrer både årvåkenhet, sensitivitet og prioritering av den involverte profesjonsutøveren.

Utvalgets forslag om å sikre tilstrekkelig kompetanse ved: a) godt utviklede manualer med informasjon og prosedyrer som de ansatte kan slå opp i ved behov, b) å sikre veiledning for helsepersonell av tros og livssynsmessig karakter, og c) ta tro og livssyn med i den generelle opplæringen i kulturforståelse både i videreutdanninger og i de aktuelle profesjonsutdanningene – er i og for seg godt tenkt, men fanger i liten grad opp diskusjonene innenfor dette feltet og behovet for å sette livssyn i bredere forstand på dagsorden – heller enn å gjøre det til spesialkompetanse for spesielt interesserte.

Utdanningsinstitusjoner med religiøs forankring

Utdannelse er både å lære et yrke eller fag, men også å vokse som menneske. Dannelse er en viktig del av å studere eller gå på skole. Derfor er det viktig at det finnes et tilbud rundt unge mennesker i en studiesituasjon som skaper rom for samtale om etiske og eksistensielle spørsmål. Studentprestetjenesten finnes ved de fleste norske universiteter. Denne tjenesten er et sted hvor spørsmål kan få plass.

Studentprestene i studentprestetjenesten er ansatt og lønnet av Den norske kirke. Det er særlig gjennom samtale- og gruppetilbud at denne tjenesten når ut til alle. Studentprestene får ofte driftsbudsjett og lokaler av universitetet. Studentprester har en høy bevissthet om å forvalte sin majoritetsposisjon på en forsvarlig måte, og er et bindeledd mellom studentorganisasjonen og ledelsen ved universitetet. Mange steder (for eksempel i Oslo og Trondheim) har de det organisatoriske ansvaret for «stille rom» eller tilsvarende rom.

Likevel er det ikke til å komme bort fra at ansatte i et kirkesamfunn settes til å ivareta det eksistensielle behovet for alle, og dette er problematisk i et flerreligiøst samfunn. Pragmatisk sett er det på det nåværende tidspunkt vanskelig å se for seg at andre tros- eller livssynssamfunn vil ha kapasitet til å ansette egne personer til å arbeide kun med studenter. Det er derfor viktig at ledelsen ved universiteter/høgskoler er seg bevisst en flerreligiøs studentmasse. Dette kan gjøres ved tydelig å signalisere at de ønsker å legge til rette for alle religiøse uttrykk, og at de etterlyser hvordan dette blir ivaretatt i møte med studentprestene ved sine læresteder.

Diakonhjemmet høgskole er en diakonal høyskole som utdanner mennesker innenfor helse- og sosialfag og til kirkelig tjeneste innenfor diakoni. Diakonhjemmet høgskoles doble forankring i fagene og det kristne verdigrunnlaget, gjør at den står i krysningspunktet mellom tradisjoner. En slik dobbel forankring innebærer ikke å gå på akkord med faglighet, men fører heller til en klangbunn og setter den helse- og sosialfaglige praksisen inn i et større bilde.

NOUen tematiserer ikke spesifikt høyere utdanning med religiøs forankring. Vi ønsker likevel å påpeke viktigheten av at det innenfor utdanningssystemer for høyere utdanning finnes utdanningsløp som bygger på og viderefører kristendommens intellektuelle arv og omsorgstradisjon. Dette vil bidra til å opprettholde et mangfold av perspektiver på helse og omsorg i samfunnet. Mangfoldet er i seg selv en styrke for demokratiet. Å ha skoler med en religiøs forankring er også viktig da det moderne helsevesenet begynte nettopp innenfor rammen av klostertradisjonens barmhjertighetspraksis. Utvalget siterer selv Jürgen Habermas: “The liberal state has an interest of its own in unleashing religious voices in the political public sphere, for it cannot know whether secular society would not otherwise cut itself off from key resources for the creation of meaning and identity” (Habermas, sitert fra NOU 2013: 109). Gjennom å være en høyskole som både holder en høy faglig standard og som forvalter og reflekterer over det kristne menneskesynet, er vi med på å opprettholde samtalen om forholdet mellom helse, omsorg og åndelighet.

Utredningens finansieringsforslag

Utvalget foreslår en ny lovgivning med endret økonomisk tilskuddsordning for tros- og livssynssamfunn. Spørsmålet utredes og drøftes grundig gjennom kapitlene 22-26, og er tatt inn i forslag til ny lov om tilskudd til tros- og livssynssamfunn.

Diakonhjemmet Høgskole vil særlig kommentere og bemerke følgende punkter:

Vi støtter utvalgets prinsipielle utgangspunkt at en bør gi en likeverdig støtte til alle tros- og livssynssamfunn, samt synspunktet om at det bør være klare forutsetninger for slik støtte. Et viktig premiss har vært å sørge for at viktige forutsetninger i bidrag til Den norske kirke, som tidligere ikke har inngått i beregningsgrunnlaget for øvrige tros- og livssynssamfunn, inkluderes i beregningsgrunnlaget.

Utvalget drøfter flere ulike modeller for videreføring av tilskudd til tros- og livssynssamfunn, og foreslår å endre forvaltningen av tilskuddsordningen til en rent

statlig ordning, administrert sentralt av ett fylkesmannsembete for å sikre likebehandling. Utvalget foreslår muligheten for at kommuner fortsatt kan yte frivillige tilskudd ut over den ordinære støtteordningen.

Diakonhjemmet Høgskole vil gi uttrykk for at når utvalget foreslår en rent statlig ordning med en sentralisert forvaltning, vil dette kunne bidra til å svekke vesentlige verdier i det norske demokrati - en verdi som utvalget selv legger stor vekt på. Vi vil i vår bemerkning i særlig grad peke på konsekvenser for Den norske kirke som følge av forslaget. En endring i støtteordning som utvalget foreslår, vil for det første berøre den relasjon som er mellom lokalsamfunn og den lokale kirke og menighet. Det har vært en lang tradisjon, gjennom kirkens territorielle inndeling, at kirkens medlemmer gjennom lokalt engasjement og ved lokaldemokratiet, bidrar til den lokale kirke. Dette berører både kirkehus, gravplasser og lokal kirkelig aktivitet. Slik har en kunnet forene medlemmenes ansvar med en finansieringsmodell som ivaretas på kollektivt nivå. Selv om den eksisterende modellen har åpenbare svakheter og fører til ulike forutsetninger i ulike kommuner, bidrar den etter vårt syn til lokal forankring og engasjement.

I tillegg vil en sentralt forvaltet ordning ventelig i større grad måtte relatere seg til trossamfunnets sentrale ledd som mottaker og viderefordeler av støtte. Slik vil ordningen kunne ha som utilsiktet konsekvens å omfordele makt og innflytelse innen trossamfunnet Den norske kirke, og i betydelig grad svekke det lokale kirkelige demokrati. Også lokaldemokratiets generelle rolle svekkes på tros- og livssynsfeltet gjennom dette forslaget. Utvalget har pekt på at en sentralisert forvaltning vil bidra til en mer effektiv og lik behandling. Samtidig har en ikke utredet konsekvensene, verken administrativt eller økonomisk, ved å måtte utvikle og drifte systemer for internfordeling innen kirken. For kirken vil neppe et tilskudd pr medlem kunne overføres direkte til menighetene, noe som henger sammen med de ulike kostnader som er forbundet med kirkebygg og gravplass- og gravferdsforvaltning. For vår del ser vi dette som viktige områder som kirken fortsatt bør ha ansvar for, og dermed blir utvalgets forslag i særlig grad utilfredsstillende for Den norske kirke.

Sammenfatning

Diakonhjemmet høgskole er takknemlig for det grundige og omfattende utredningsarbeidet som utvalget har framlagt med NOU 2013:1. Mange av utvalgets perspektiv og løsningsforslag peker langt inn i framtiden. Vi støtter også den konsekvente menneskerettighetstenkningen som blant annet fremmer likebehandling mellom ulike tros- og livssynsgrupper i det pluralistiske samfunnet. Vi

mener dog at fokuset på menneskerettigheter og på livssynspolitik også fører til en innsnevring av alle praksiser og uttrykk som kan relateres til religion og livssyn. På den ene siden relaterer utredningen kun til organiserte former for religion og livssyn og ikke til den voksende alternative spiritualiteten. På den andre siden er mange av de pågående hverdagsdialoger usynlige. Her er helse-, omsorgs- og velferdstjenester et bra eksempel. På disse feltene pågår det stadig store og små dialoger som bevisst eller ubevisst inkluderer tros- og livssynsspørsmål, og som dessuten berører dialogpartnerne på en eksistensiell måte. Utredningens utgangspunkt gjør altså at NOU 2013:1 mister viktige muligheter og utfordringer som det tros- og livssyns åpne samfunnet innebærer og som staten og samfunnet kan støtte og gestalte.

Vennlig hilsen

Ingunn Moser
Rektor

Annette Leis-Peters
Instituttleder
Institutt for diakoni og ledelse